

એ પણ એટલું જ સાચું છે કે પર્યાવરણને વિકૃત અને દૂષિત કરનારી આ સર્વે આફતો માટે આપણે પોતે જ જવાબદાર છીએ. આપણે સ્વયં પ્રકૃતિનું સંતુલન ધ્વંસ કરી રહ્યાં છીએ. આ જ અસંતુલનથી ભૂમિ, વાયુ, જળ અને ધ્વનિના પ્રદૂષણ ઉત્પન્ન થાય છે. પર્યાવરણ પ્રદૂષણથી ફેફસાનો રોગ, હૃદય અને પેટની બીમારીઓ જોવા અને સાંભળવાની ક્ષતિઓ, માણસિક તણાવ અને અનેક રોગમાં વધારો થઈ રહ્યો છે. આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે ધરતી પરનું જીવન પ્રકૃતિના, પર્યાવરણના સંતુલનથી આ સંભવિત થયું છે. ધરતી વનસ્પતિઓથી ઢંકાઈ ન જાય એટલે ઘાસ ધાનાર પશુઓ પર્યાપ્ત સંખ્યામાં હતા. આ ઘાસ ખાનાર પશુઓની સંખ્યાને સીમિત કરવા માટે હિંસક જંતુઓ પણ હતાં ને છે. આ ત્રણેયની માત્રા સંતુલિત અને નિયંત્રિત છે. આધુનિક યુગમાં વૈજ્ઞાનિક આવિષ્કારો, ઉદ્યોગ-ધંધાના અત્યંત વિકાસ અને વિસ્તૃતીકરણ સાથે જનસંખ્યાનો પણ ભયાવહ વિસ્ફોટ થયો છે.

- (a) આ કથનનું આશય સ્પષ્ટ કરો કે 'જીવન અને પર્યાવરણનો એકમેક સાથે ગાઠસંબંધ છે'.
- (b) પર્યાવરણ અને પ્રકૃતિનો સંબંધ કઈ રીતે માન્ય છે ?
- (c) પ્રકૃતિ સંતુલિત પર્યાવરણનું નિર્માણ કઈ રીતે કરે છે ?
- (d) પર્યાવરણ-અસંતુલનથી આપણાં જીવનમાં કઈ રીતે હાનિ થઈ રહી છે ?
- (e) પર્યાવરણ પ્રદૂષણથી આપણાં જીવનમાં કયાં-કયાં રોગો ઉત્પન્ન થયા છે ?

12

12

12

12

12

Q3. નીચેના ગદ્યખંડનું સંક્ષેપીકરણ લગભગ એક તૃતીયાંશ શબ્દોમાં, તમારાં શબ્દોમાં લખો. શીર્ષક આપવાની જરૂર નથી.

60

ભારતની એકતા અને સ્વતંત્રતા એકજ સિક્કાની બે બાજુ છે. જો આપણા હાથથી એકતા સરી જશે તો સ્વતંત્રતા પણ દ્વાર ખોલી બહાર નીકળી જશે માટે સમગ્ર ભાસવાસીઓનું પ્રથમ કર્તવ્ય એ છે કે પૂરી નિષ્ઠાથી આપણી રાષ્ટ્રીય એકતાની રક્ષા કરે. આપણો દેશ સમગ્ર ભાષા સમસ્યાઓથી પર, મોટો અને વિશાળ છે એકતાની રક્ષા માટે આપણે અપમાન સહેવું પડે તો આપણે સહન કરી લેવું જોઈએ. એકતાની રક્ષા માટે જો આપણે અન્યાય સહેવો પડે તો આપણે અન્યાય પણ સહન કરીશું. આ બધું એટલે સહન

અતીત હંમેશા વર્તમાન સાથે ભવિષ્ય તરફ આગળ ઘપવા સક્ષમ રહ્યો છે. આજે પણ તે સ્વપથ પર અગ્રેસર છે. રામકૃષ્ણ અને વિવેકાનંદ, તિલક અને અરવિંદ આ સર્વે મહાપુરુષો અતીતના પક્ષકાર રહ્યાં. તેઓ વર્તમાન સંકેલીને ભવિષ્ય તરફ આગળ વધવાની પ્રેરણા આપી રહે છે. મહાત્મા ગાંધી સૌ પ્રથમ અતીતનો સ્વર બન્યાં આચાર્ય વિનોબા ભાવે પણ અતીતના ચશ્માથી વર્તમાન અને ભવિષ્યને જોઈ રહ્યા. રવીન્દ્રનાથ ટાગોર પણ નવાં હોવા છતાં પણ પ્રાચીનતાના અતીતના સૌથી મોટા સમર્થક બન્યાં. આજે પણ આપણે અતીતને, પ્રાચીનતાને છોડી નથી. અતીત, પ્રાચીનતા આપણી સૌથી મોંઘી મૂડી છે.

(આશરે 508 શબ્દો)

Q4. નીચેના ગદ્યખંડનો અંગ્રેજીમાં અનુવાદ કરો.

20

જીવનનું સત્ય એ છે કે જો સમય સાથે સાવચેત થઈ ના ચાલો તો તમારું ચરણ કીચડ કે ખાડામાં પડી શકે છે. આ જ સત્ય વિજ્ઞાનના વધતાં જતાં ચરણની સાથે પણ ચરિતાર્થ થાય છે. જો આપણે તેનો પ્રયોગ માનવ કલ્યાણ અને વિકાસ માટે કરીએ તો વિજ્ઞાન વરદાન બની શકે. તેની ઉપયોગીતા ને નકારી ના શકાય. પરંતુ તેનો ઉપયોગ વિધ્વંસકારી કાર્ય માટે થાય તો વિનાશનું કારણ બની જાય છે, સાથે અભિશાપ પણ સિદ્ધ થઈ શકે. આ વિધ્વંસકારી રૂપને કારણે જ વિજ્ઞાનથી મળતી ભૌતિક સુખ-સુવિધા આપણને માનસિક સુખ શાંતિ પ્રદાન કરવામાં અસમર્થ સિદ્ધ થઈ રહી છે. ભૌતિક પ્રગતિ સાથે માનવજીવન અત્યંત વ્યસ્ત, વ્યવસાયિક તથા ભૌતિકવાદી થઈ રહ્યું છે. અતઃ વિજ્ઞાન અને તેની ઉપલબ્ધિઓ એ માનવને આત્મિક સુખશાંતિથી વંચિત્ કરી નાખ્યું છે. નૈતિક મૂલ્યો અને માનવીય સંબંધોનો હાસ થયો છે પરંતુ આમાં પણ દોષ તો માનવનો જ છે જેણે આના દુરુપયોગથી સ્વને ભીષણ સંકટમાં મૂકી દીધું છે. મોટા મોટા ભયાનક સંહારક અસ્ત્ર-શસ્ત્ર તેના પ્રમાણ છે.

જો મનુષ્ય પોતાના વ્યક્તિગત સ્વાર્થને છોડી જનહિતના વિચારથી વિજ્ઞાનના વધતાં ચરણોનો ઉપયોગ કરે તો નિસંદેહ આ માનવપ્રગતિ માટે મંગલમય સિદ્ધ થશે.

Q5. નીચેના અંગ્રેજી ગદ્યખંડનો ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરો :

One of India's greatest musicians was M.S. Subbulakshmi, affectionately known to most people as 'MS'. Her singing brought joy to millions of people not only in all parts of our country, but in other countries around the world as well. In October 1966, MS was invited to sing in the great hall of the General Assembly of the United Nations in New York, while representatives of all the member countries listened. This was one of the greatest honours ever given to any musician. For several hours MS kept that international audience spellbound with the beauty of her voice and her style of singing; when the concert was over, the entire audience stood up and clapped as a sign of their appreciation of not only the singer but of the great music that she had carried with her from an ancient land. India could not have had a better ambassador. MS was the first musician ever to be awarded the 'Bharat Ratna', India's highest civilian honour. She was the first Indian musician to receive the Ramon Magsaysay Award in 1974 with the citation reading "exacting purists acknowledge Shrimati M.S. Subbulakshmi as the leading exponent of classical and semi-classical songs in the Carnatic tradition of South India".

Q6. (a) નીચેના રૂઢિપ્રયોગોનો અર્થ આપી, વાક્યમાં પ્રયોજો.

2×5=10

(i)	છેડે ગાંઠ વાળવી	2
(ii)	બાર મલકનું જોર	2
(iii)	કકો ખરો કરવો	2
(iv)	એદીનો અખાડો	2
(v)	એક માળાના મણકા	2

(b) શબ્દસમૂહ માટે એક શબ્દ આપો.

1×5=5

(i)	કહી શકાય નહિ તેવું	1
(ii)	ઈચ્છા મુજબ ફરવું	1
(iii)	ચંદ્ર જેવા મુખવાળી	1
(iv)	ફૂંકી મારી સમુદ્રમાંથી મોતી કાઢનાર	1
(v)	રંગભૂમિનો પાછળનો ભાગ	1

કરવાનું છે કે ભારતની એકતા જ્યારે સશક્ત અને બળવાન થઈ જશે, ત્યારે આપણું અપમાન કોઈ નહીં કરી શકે અને ત્યારે દેશનો એક ભાગ બીજા ભાગ સાથે અન્યાય કરવાનું પણ ભૂલી જશે. આજે આપસી આર્થિક સ્થિતિ મજબૂત છે, તો આપણાં લડાઈ-ઝઘડા પણ રોકી શકાશે. જોતરહે તો પણ તેમાં પહેલાં જેવી કટુતા નહીં રહે કારણ સુત, જ્ઞાની વ્યક્તિના વિચારને પ્રભાવિત કરે છે.

એકતાની રક્ષા માટે, રક્ષા સાથે આપણું બીજું મહત્વાનું કર્તવ્ય એ છે કે આપણે ભારતના એ રૂપને સુધારવાનો પ્રયાસ કરીએ છે કે સાકાર કરવા માટે તે સ્વાધીન બન્યો છે. ભારતની આઝાદીને મળેલ ૭૩ વર્ષ પૂરા થયાં છે. કિંતુ હજી આપણે હજી કેટલાંય નવા પડાવ પાર કરવાના છે. સ્વાધીનતા કેવળ રોટીનો જ પર્યાય નથી. સ્વાધીનતા કારખાનાઓની સ્થાપના કરવાની યોગ્યતા પણ નથી. સ્વાધીનતાનો વાસ્તવિક અર્થ આત્માની એ સ્વતંત્રતા, માનસની મુક્તિ છે જેના કારણે રાષ્ટ્ર પોતાના વ્યક્તિત્વને પૂર્ણ લયમાં અભિવ્યક્ત કરે છે. જો કોઈ જન ભૂખ્યું છે તો તેની સમક્ષ દરિદ્રતા પર ભાષણ આપવું વ્યર્થ છે.

ભારત એ કોઈ નવો દેશ નથી. જે ભાષામાં તેની સંસ્કૃતિનો વિકાસ થયો હોય તે સંસારની સૌથી પ્રાચીન ભાષા છે; જે ગ્રંથો ભારતીય સભ્યતાનો આદિ ગ્રંથ ગણાય છે, તે સંપૂર્ણ માનવતાનો પણ પ્રાચીનતમ ગ્રંથ છે. અનેક વિદેશી આક્રમણો પછી પણ ભારત પોતાની સ્વસંસ્કૃતિથી પાછા વળવા તૈયાર નથી થયો. નવી ઔદ્યોગિક તથા વૈજ્ઞાનિક સભ્યતા પણ ભારતનો પોતાના ભૂતકાળ, પોતાની સંસ્કૃતિ પરના પ્રેમને છીનવી નહી શકે. માત્ર એટલું જ નહિ એ પણ એટલું જ સત્ય છે કે છેલ્લા અઢીસો વર્ષથી આપણી સામે જે પ્રસ્તુત થયું છે એ જ્ઞાનનો બ્રહ્મ ભાગ બૃહ્મ સત્ય છે જેનું વિસ્મરણ છેલ્લા છ હજાર વર્ષોમાં થયું છે. ભારત નૂતન, નવીન સત્ય ઈચ્છે, પ્રયત્નશીલ છે જે સમૃદ્ધિને, મૌલિકતાને સંભવિત બનાવે અને એ પ્રાચીન કાળના, પ્રાચીન સમય જે વીતી ગયો છે તે સત્યને પણ ઈચ્છે છે. વળી ભૌતિક સમૃદ્ધિ અર્થે આત્માના પતનને પણ પાપ ગણે છે.

જ્યારથી વિજ્ઞાનનો ઉદય થયો છે ત્યારથી સંસારના અધિકાંશ દેશોમાં આજે અતીત (ભૂતકાળ) પરાજિત અને વર્તમાન વિજયી થયો છે. ફક્ત ભારતમાં જ, ભારત જ એક એવો દેશ છે. જ્યાં અતીત આજે પણ યુદ્ધ કરી રહ્યો છે. આ સંગ્રામ ભારતમાં લાંબા સમયથી ચાલી રહ્યો છે. તો પણ ભારતનો અતીત આજે ન તો દૂર્બળ છે ન તો અપામંગિક ભારતનો

नीचेना शब्दोनी वरुद्धाची शब्दो आपो.

(i) यजमान

(ii) संक्षिप्त

(iii) थालना

(iv) अग्रज

(v) वामन

1x5=5

1

1

1

1

1

नीचेना शब्दोनी बोटणी सुधारो.

(i) पुतणि

(ii) विध्वंसि

(iii) मुख्यपत्रीका

(iv) निर्णेशिर्ण

(v) कवचीत

1x5=5

1

1

1

1

1

नीचेना शब्दोना समानार्थी/पर्यायवाची शब्दो आपो.

(i) ईश्वर

(ii) धन

(iii) दुश्मन

(iv) सूर्य

(v) पुत्री

1x5=5

1

1

1

1

1

नीचेनी कहेवतोनी अर्थ आपो.

(i) चिंता से चतुरार्थ घटे, दुःख से घटे शरीर

(ii) धरडां न गाडां वाजे

(iii) जारे बुद्धि, सोजे ज्ञान, आव्यातो आव्या नहि तो पथर पहाण

(iv) नानी तो पाण राईनो दाणो

(v) लेंस आगण भागवत ने अंधा आगण आरसी

2x5=10

2

2

2

2

2

Q1. નીચેનામાંથી કોઈ એક વિશે 600 શબ્દોમાં નિબંધ લખો :

- ભારતમાં આરોગ્ય સેવાઓની સ્થિતિ
- ભારતીય કૃષક કાયદા, 2020ની સાર્થકતા
- રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ નીતિ, 2020ના પડકારો
- વર્તમાન સમયમાં કૃત્રિમ બૌદ્ધિકતાની (Artificial Intelligence – AI) ઉપયોગિતા

Q2. નીચેનો ગદ્યખંડ ધ્યાનપૂર્વક વાંચી તેને અંતે આપેલા પ્રશ્નોના સ્પષ્ટ, સાચા અને સંક્ષિપ્ત ઉત્તર તમારી ભાષામાં લખો.

12×5=60

જીવન અને પર્યાવરણનો એકબેક સાથે ગાઢસંબંધ છે. સર્વ જીવધારિયોનું જીવન પર્યાવરણની ઉપજ છે. અતઃ આપણાં સર્વના, તન, મનની રચના, શક્તિ, સામર્થ્ય અને વિશેષતાઓ સર્વ સંપૂર્ણપણે પર્યાવરણ દ્વારા જ નિયંત્રિત થાય છે, તેમાં જ તેનો ઉછેર અને વિકાસ થાય છે. વસ્તુતઃ જીવન અને પર્યાવરણ એકબીજા સાથે એ રીતે સંલગ્ન છે કે બંનેનું સહઅસ્તિત્વ અતિઆવશ્યક છે.

પર્યાવરણ આપણું રક્ષાકવચ છે. જે પ્રકૃતિ દ્વારા આપણને વારસામાં મળ્યું છે. એ અર્થમાં પર્યાવરણ આપણા સૌ માટે પાલનહાર (રખેવાળ) ને જીવનઆધાર છે. પર્યાવરણ મુલતઃ પ્રકૃતિની દેન છે. આ ભૂમિ, વન-પર્વતો, નદી-ઝરણાં, મરુસ્થળ, મેદાનો, ઘાસનાં જંગલો, અસંખ્ય વિવિધરંગી પશુ-પક્ષીઓ, ખળખળતી ઝીલો અને સરોવરથી ભરેલા છે. નિર્મળ જળથી છલોછલ ભરેલાં છે. વળી તેના ઉપરથી પસાર થતો શીતળ સુવાસિત મંદ-મંદ લહેરોનો વહેતો ડોલતો વાયુ તથા ગર્જતા વરસતા અમૃતધાર વાદળ — આ સર્વે ધરતી પર વસતાં મનુષ્યના વિકાસ અને સુખ-સમૃદ્ધિ માટે એક સંતુલિત પર્યાવરણનું નિર્માણ કરે છે. પરંતુ પર્યાવરણનું આ પ્રાકૃતિક સંતુલન પૂર ઝડપે પ્રદૂષિત થઈ રહ્યું છે. આશ્ચર્ય તો એ વાતનું છે કે ધરતીના આટલા સ્ત્રોતોનું આટલું બેસૂમાર પતન થઈ રહ્યું છે. પર્યાવરણની આ ભેંટ, આ વરદાનનું આ પ્રકારે અવિવેકપૂર્ણ મનુષ્ય દુરુપયોગ કરી રહ્યો છે કે સંપૂર્ણ સક્રિય પ્રકૃતિતંત્ર અસંતુલિત થઈ રહ્યું છે. હવે એ દિવસો દૂર નથી કે જ્યારે ધરતી પર સો વર્ષ જૂનો હિમયુગ ફરી આવે અથવા ધ્રુવો પર હિમ(બરફ)ની મોટી પરત પીગળવાથી સમુદ્રનાં પ્રલંચકારી વાવાજોડાં, નગર, વન-પર્વતો અને જીવ-જંતુઓને ગળી જાય.